

“Pediatrik birey”le iletişim nasıl olmalıdır?

Doç. Dr. Arzu Yükselen

1972 yılında Ankara’da doğdu. Hacettepe Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Bölümü’nde lisans eğitimini (1993), Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ana Bilim Dalı’nda yüksek lisans (1998), yine aynı enstitünün aynı programında doktora derecesini aldı (2003). 1995-2014 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü’nde öğretim elemanı olarak görev yaptı. 2014 yılında İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü Başkanı olarak görev yapmaya başladı. İlgili alanları, gelişimsel olarak risk altındaki çocuklarda, normal gelişim gösteren çocuklarda, hastanede yatarak tedavi gören çocuklarda ve özel gereksinimli çocuklarda gelişimsel değerlendirme ve izlem, erken müdahale, çocuk edebiyatı, yaratıcı dramadır.

İletişim, insan yaşamında oldukça önemlidir. Bireylerin çevreleriyle sağlıklı iletişim kurmaları, temel iletişim becerilerine sahip olmalarına bağlıdır. İletişim becerileri, yardım etmeye özgü özel beceriler olmayıp günlük yaşamımızdaki ilişkilerimizde ihtiyaç duyduğumuz değişik becerilerin uzantılarından. Çevresindeki kişilerle etkili iletişim kuramayan kişiler, karşısındaki kişileri doğru biçimde anlamakta ve sorunlarına çözüm bulmakta yetersiz kalırlar. İletişim, tüm insanların etkileşimi için gerekli olan temel bir beceridir. Kişiler arası ilişkiler, iletişim olmaksızın mümkün olamaz. Etkili iletişim insanlarla bilgi alışverişini, insanların birbirini daha iyi anlamasını, iletişim stratejilerini geliştirmesini ve grup etkinliklerinde daha etkin rol almasını sağlar.

Çocukla iletişimde, çocukların gelişim dönemlerinin özelliklerini bilmek, çocukları kendilerine özgü bireyler olarak kabul etmek, ihtiyaçlarının farkında olmak ve dikkate almak, etkili iletişim yöntemlerini kullanmak ve çocuğun yaşına uygun davranmak önemlidir. Çocuklarla sağlıklı iletişim kurabilmek için öncelikle onları kabul etmek, beraberinde ise onlara değer vermek, onların ayrı bir birey olduğunu kabul etmek, onlarla iletişim kurmak, anlamaya çalışmak ve dinleme becerisine sahip olmak gerekmektedir. Yetişkinler gibi çocuklar da gerek sağlık sorunları gerekse sağlık kontrolleri gibi sebeplerle hastane ortamında bulunmak durumundadır. Ancak yetişkinlerden farklı olarak başta doktorlar olmak üzere

diğer tüm sağlık çalışanlarının onlarla nasıl iletişim kuracağını bilmesi oldukça önemlidir. Bunun da temelinde onları tanımak ve ihtiyaçlarının ne olduğunu bilmek yer almaktadır.

Bebeklik döneminden itibaren ergenlik döneminin sonuna kadar her yaş grubundaki çocuğa gösterilecek yaklaşım, birbirinden farklılık gösterebilir. Genel olarak çocuklar için çok da keyifli olmayan hastane ortamında sağlık çalışanlarının gösterecekleri olumlu tavır ve davranışlar ve etkili iletişim, onların bu ortamda verecekleri tepkileri doğrudan etkileyebilecektir. Çocukla iletişim kurarken en temel nokta, onun bir birey olduğunu kabul etmektir. Çocuğu sorunu ve hataları ile yargılamadan kabul etmek önemlidir. Olumlu iletişimin önemli unsurlarından biri de karşısındaki kişinin duygu ve düşüncelerini açıklamasına fırsat vermek ve onun duygu, düşünce ve davranışlarında özgür bir birey olduğunu kabul edilmesidir. Kabul etmek, onaylamaktan farklı bir kavramdır. Kabul edilen, bireyin kendisidir. Onaylanan ya da onaylanmayan ise davranıştır. Bu nedenle anne babaların çocuklarını olumlu-olumsuz, iyi-kötü, yeterli-yetersiz yönleri ile olduğu gibi kabul etmeleri önemlidir. Anne-babalar ve genel olarak yetişkinler, çocukların duygularını ve neyi nasıl algıladıklarını, ne ile ilgilendiklerini dikkate almazlar. “Ne var bunda bu kadar ağlayacak?”, “Kocaman çocuksun, iğne olmaktan korkulur mu hiç?” gibi tepkiler verebilirler. Bu ve benzer tepkilerle yaklaşım gösterilip duyulmadığını,

anlaşılmadığını düşünen çocuk daha çok bağırır, daha çok ağlar veya daha çok huysuzluk yapabilir. Anlaşıldığını hisseden çocuk ise sakinleşir ve daha uyumlu bir tavır takınıp yetişkinle iletişime geçebilir.

Çocuklarının duygularının, hislerinin algılarının kabul edilmesinin yanı sıra düşünce ve davranışlarının da kabul görmesi son derece önemlidir. Davranışların kabul edilip edilmemesi, kişinin çocuğun gösterdiği o davranışa karşı hissettiği duygularla alakalıdır. Kişi davranışla karşılaştığında olumsuz duygular hissediyorsa davranışı kabul etmez, olumlu duygular hissediyorsa davranışı kabule eder. Çocukların davranışlarının kabul görülüp görülmediği mutlaka çocuklarla paylaşılmalıdır. Çocuğun kabul görme-yen davranışları onun benlik saygısını zedelemeyecek biçimde, “ben dili”ni kullanarak ve açıklayıcı bir biçimde ifade edilmelidir. Kabul edildiğini fark eden çocuk, başkalarıyla çok daha rahat iletişime girebilecek, duygu ve düşüncelerini açıkça ifade edebilecek, değerli olduğunu hissedecek, kendine ve başkalarına karşı güven duygusu artacaktır. Bu da onun kişilik gelişimini doğrudan olumlu yönde geliştirebilecektir.

Çocuklarla sağlıklı iletişimin temel taşlarından biri de empatidir. Empati, karşıdaki kişinin ne düşündüğünü, ne hissettiğini anlamak ve ona bunu ifade etmektir. Burada önemli olan, karşıdaki kişinin duygu ve düşüncelerini

anlamak ve ona bunu onu yargılamadan anlatmaktır. Özellikle çocuklarla iletişim kurarken onun yaşadığı sıkıntılarını anlamaya çalışmak, duygularını algılayıp ona bunu ifade etmek, ona empatik bir duyarlılıkla yaklaşmak çocuğun anlaşıldığını hissetmesini sağlayacaktır. Tedavi amacıyla hastane ya da sağlık kuruluşlarına getirilen çocuklarla karşı karşıya kalan sağlık çalışanlarının çocuklarla empati yapabilmeleri önemlidir. Yapılacak müdahalelerin onda nasıl bir duygu veya düşünce yaratacağını, ne hissedeceğini düşünerek hareket etmek, sağlık personelinin işini çok daha kolay ve huzurlu bir atmosferde yapmasını sağlayabilecektir. Örneğin damar yolu açılacak bir okul öncesi yaş çocuğunun az da olsa canının acıyacağını bilerek ona yaklaşımda bulunmak, yapılan uygulamadan dolayı kaygı duyan çocuğu rahatlatılabilecektir.

Çocuklarla iletişimde diğer önemli bir faktör de dürüst olmaktır. Dürüstlük, içtenlik, saydamlık, doğruluk anlamına gelmektedir. Dürüstlük, bireyin olduğu gibi görünmesi, rol yapmamasıdır. Ancak burada dürüst olmak çocukların duygu ve düşüncelerini dikkate almadan, içinde bulunduğu ortamı göz ardı ederek davranmak anlamına gelmemelidir. Çocuklarla iletişimde bulunan kişiler için iletişimde dürüst olmak ilişkilerde de dürüst olmayı beraberinde getirmektedir. Çocuklar ne düşündüklerini ve hissettiklerini ifade etmekte güçlük yaşayabilirler. Onlarla iletişim kurmaya çalışan yetişkinlerin onları bir birey

olarak algılayarak onların anlayabileceği şekilde dürüstçe iletişim kurmaları doğru olacaktır. Tedavi amacıyla hastaneye gelen bir çocuğa kendisine yapılacak tedavi işlemlerinin ne olacağı ve nasıl uygulanacağı onun gelişimsel düzeyi dikkate alınarak dürüstçe açıklanmalıdır. Böylece çocuk, karşısında bulunan sağlık personeline güven duyacak ve yapılacak uygulamalar sırasında çok daha uyumlu tepkiler gösterebilecektir. Dürüstçe iletişim kurmak ve çocuğun sağlık personeline karşı daha yakın olmasını ve aralarındaki ilişkinin niteliğinin artmasına da neden olabilecektir.

Çocukla sağlıklı iletişim kurulmasında çocuğu dinlemenin de önemi büyüktür. Dinleme, bilgi edinmenin anlamının ve öğrenmenin en temel yollarından biridir. Dinleme, aynı zamanda bir beceridir de. Çocuklarla iletişim kurarken onlara bir şey söylemeden önce, onların ne söylemeye çalıştıkları dikkatli bir şekilde dinlenmelidir. Kendisinin dinlendiğini gören çocuk, karşısındaki kişiye duygu ve düşüncelerini daha kolay ifade edebilecektir. İletişimde karşısındaki kişinin sözlü ve sözsüz mesajlarını dikkate almada, dinleme sırasında verilen cevaplar kadar dinleyenin beden duruşu, bedensel olarak dinleme pozisyonunda olması da önemlidir. Bedenen dinler duruma gelirken bedenin duruşu, göz kontağı, yüz ifadesi, baş hareketleri, bedensel yakınlık ve dokunma da önem taşır ve iletişim sürecini doğrudan etkiler.

Beden duruşu: Rahat bir beden duruşu

Tedavi amacıyla hastaneye gelen bir çocuğa kendisine yapılacak tedavi işlemlerinin ne olacağı ve nasıl uygulanacağı onun gelişimsel düzeyi dikkate alınarak dürüstçe açıklanmalıdır. Böylece çocuk, karşısında bulunan sağlık personeline güven duyacak ve yapılacak uygulamalar sırasında çok daha uyumlu tepkiler gösterebilecektir.

dinlemeye hazır ve açık olduğu anlamını taşır. Dinleyen kişinin rahat ve doğal tavırları karşısında duran kişiyle daha rahat ilgilenmesini sağlayabilir. İletişim sırasında karşıdaki kişinin yüzüne bakmak hem dinleyen hem de konuşan kişi üzerinde önemli bir etki yaratacaktır. Hastaneye gelen çocukla iletişim kuran sağlık personelinin çocukla konuşurken çocukla aynı hizaya inmesi ya da çocuğu kendi görüş hizasına yükseltmesi son derece önemlidir. Yetişkin ve çocuğun aynı mesafede olması, aradaki mesafenin ortadan kalmasına, çocukla yetişkinin eşit duruma gelmesini sağlayacaktır. Çocuğun kendisiyle konuşan sağlık personeli ile aynı seviyede olması onun gözüyle iletişimi kurmasını, kendisiyle konuşan yetişkinin yüz ifadesini fark etmesini, mimiklerini gözlemlemesini dolayısıyla da konuşmaya odaklanmasını sağlayacak ve kendisine söylenenleri daha iyi anlamasını sağlayacaktır.

Göz ilişkisi: İletişim sırasında göz kontağı kurmak, çocuğun yetişkini daha iyi anlaması ve çocuğun neyi anlatmaya çalıştığını anlamak bakımından önem taşımaktadır. Hastaneye gelen çocukla sağlık personelinin iletişim sırasında göz kontağı kurması, çocuğun iletişimi kurduğu kişi tarafından dinlendiğini düşünmesine, dolayısıyla kendisine saygı duyulduğunu düşünmesine neden olabilecektir. Eğer yetişkin bakışlarını çocuktan kaçırıyorsa, bu, çocukta güvensizlik hissi uyandırabilecektir.

Yüz ifadesi: Gülen bir yüz, sıcak ve samimi bir yaklaşım, oldukça dost ve

sıcak bir yüz ifadesi iletişimde oldukça etkilidir. Çocuklar buldukları her ortamda özellikle de hastane ortamı gibi bilinmezliklerle dolu, kendilerine yabancı bir ortamda görev yapan kişilerin güler yüzlü olmalarından büyük oranda etkilenmektedir. Kendisini daha rahat ve güvende hissetmesini sağlayan bu kişilerle iletişim kurmakta güçlük yaşamayabilecektir.

Baş Hareketleri: Dinleme esnasında başı sallama, konuşulan kişiye ve konuşulan şeye karşı ilgi gösterildiğinin bir ifadesidir. Böylece karşıdaki kişiye "seni anlıyorum" mesajı gönderilirken karşı tarafın da "anlaşıyorum" mesajını almasını sağlar. Çocukla iletişim kuran sağlık personeli çocuğu dinlerken baş hareketleriyle onay verdiğinde çocuğun konuşmaya devam etmesine yardımcı olacaktır.

Bedensel Yakınlık: Hastaneye gelen çocuk sıkıntısının ne olduğunu paylaşırken kendisine bedenen yakın duran, yüz yüze konuşabildiği sağlık personeline karşı kendini çok daha yakın hissedecektir. Bu da onun karşısındaki kişiye güven duymasını sağlayacak, dolayısıyla daha rahat ve kolay bir şekilde kendisini ifade edebilecektir.

Dokunma: İletişimde bedensel temas, dokunma, içsel samimiyeti, duyguları ve yakınlığı yansıtır. Ruhsal durum üzerinde ani değişikliklere yol açabilir. Çocukla iletişim sırasında onun omzuna dokunmak, başını okşamak gibi temaslarda bulunmak onu konuşmaya istekli hale

getirebilir. Dokunma, bireyin fiziksel olarak mevcudiyetini kabul etme ve ona değer verme anlamına gelmektedir. Ancak çocukları herhangi bir şekilde rahatsız edebilecek dokunmalardan da kaçınılması gerektiği unutulmamalıdır.

Edilgin Dinleme: Edilgin dinlemede, sessizlik ve karşı taraftan gelen mesajlara açık ve dikkatli olduğunu gösteren sözel olmayan etkin bedensel dinleme davranışları (başı öne eğme, vücudu öne eğme gibi) gösterilir. Edilgin dinlemede "sessizlik" kişiye konuşma olanağı veren güçlü bir unsurdur. Konuşan kişide kabul edildiği duygusu uyandırır. Kendisini ifade etme fırsatı verir. Çocuklarla iletişim kurarken sessiz kalmak, çocuğun konuşmasını sürdürmesi için cesaretlenmesine fırsat verebilir. Çocuklar özellikle de bir sorunları olduğunda bunu ifade etmekte zorluk yaşayabilir ve sessizliğe ihtiyaç duyarlar.

Dinleyen kişinin dinlediğini belirtebilmesi için bazı tepkiler vermesi gerekebilir. "Baş sallamak, öne doğru eğilmek, gülümsemek, hı hı gibi" ifadeler kullanmak şeklinde bazı onay ve kabul tepkileri göstererek çocuğu dinlediğimizi ona hissettirebiliriz. Bazı kişiler de konuşmak için yüreklendirilmeye ihtiyaç duyarlar. Onların konuşmalarını desteklemek için de "anlıyorum, doğru mu, yaa, devam etmek ister misin" gibi kapı aralayıcı olarak ifade edilen bazı mesajlara ihtiyaç duyabilirler. Hastane ortamında muayene ya da tedavi sırasında korku ve kaygı hisseden çocuklar kendilerini kolayca ifade etmekte zorlanabilirler.

Sağlık personeli olarak onları dinlerken sessiz kalmak, yukarıda belirtilen tepkileri vermek iletişimi kolaylaştırabilecektir.

Aktif /Etkin Dinleme: Aktif dinleme, dinleyenin karşdakini anladığını ya da anlayabildiğini, konuşanın söylediği sözleri açarak, tekrar ederek “geri bildirimde” bulunarak gösterebilmesi biçimindeki dinlemedir. Aktif dinleme, öğrenilmesi gereken son derece önemli bir dinleme ve dolayısıyla etkili bir iletişim biçimidir. Aktif dinlemeyi anne ve çocuk arasında geçen bir diyalogdan yola çıkarak örneklendirebiliriz.

Anne: “Bugün diş hekiminde randevumuz var biliyorsun. Dişlerine tel takılacak, hazır mısın, çıkmamız gerekiyor.”

Çocuk: “Anne, benim karnım ağrıyor. “Gitmek istemiyorum...”

Anne: “Keşke gitmek zorunda olmasaydın.”

Çocuk: “Acaba iğne yapacak mı?”

Anne: “Diş telin takılırken iğne yapılıp yapılmayacağını merak ediyorsun.”

Çocuk: “Evet.”

Anne: “Ne olacağını bilmemek seni korkutuyor olmalı.”

Çocuk: “Evet. Canımın acımasından nefret ediyorum. Aslında canımın yanmasından korkuyorum.”

Anne: “Korktuğunu biliyorum. Pek çok insan senin gibi canının yanmasından korkar.”

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü üzere, anne çocuğunun diş hekimine gitmekten duyduğu rahatsızlığı ve kaygıyı anlamış ve onun duygularını kendisi de ifade etmiştir. Çocukların gelişim düzeylerini dikkate alarak duygu ve düşüncelerini dile getirmek ve en önemlisi de onlara karşı dürüst olmak önemlidir. Böylece çocuk kendini rahat ve güvende hissedebilecektir.

Çocukla Konuşma: Sen-Dili: İletişim sırasında sen-dili kullanılması, kişiler arasında bir mesafe, uzaklık olduğu hissi doğuracaktır. Ayrıca sen-dili içindeki iletiler karşı taraftaki kişiyi suçlamaya yönelik bir anlam içerir. Bu nedenle de sen-dili iletileri gönderilen kişi kendisini suçlu ya da hatalıymış gibi hisseder, bu yüzden de savunmaya geçebilir. Yetişkinler tarafından çocuklara yönelik olarak kendi duygularını içeren ifadeler (şalak, beceriksiz, yapma şunu, sen adam olmazsın... gibi) olumsuz yargı içermektedir. Bu ifadeler maruz kalan çocukların ne yapmaları nasıl davranmaları gerektiğini bilemezler. Etkili olmayan bu tarz bir iletişimin çocuklar üzerinde herhangi bir olumlu davranış değişikliğine sebep olmadığı, hatta olumsuz davranışların devam ettiği bilinmektedir. Hastanede yatarak tedavi gören ya da

kısa süreli bir sağlık kuruluşuna gelen çocuğun kendisine yapılacak tedavi veya müdahale hakkında sorular sorduğunda sağlık personeli tarafından “Çok soru soruyorsun, ne meraklı şeysin sen, çok işim var, sorularına cevap veremem...” şeklinde verilen cevap, çocuğun kaygılarının artmasına yol açabilir.

Ben-Dili: Çocuklarla sağlıklı ve etkili bir iletişim kurmak için ben-dilini kullanmak gerekmektedir. Ben-dili, bireyin karşılaştığı davranış ve durumun kendi üzerindeki somut etkisi ile onunla ilgili duygu ve düşüncelerini karşı tarafa ifade etme biçimidir. Ben-dili mesajı, yumuşak bir ses tonuyla “ben... hissediyorum” şeklinde başlayan cümlelerle belli bir konu hakkındaki duygu ve düşüncelerin ifade edilmesidir. Ben-dili ifadeleri, kişinin hissettiği duygularını olumlu bir biçimde ifade etmesine fırsat vermektedir.

Ben-dili ile konuşma, kişinin kendinden söz etmesi ya da kendisini övmesi demek değildir; karşılaşılan durum veya davranış karşısında kişisel tepki, duygu ve düşüncelerini içtenlikle ifade edebilmesidir. Çocuklarla iletişim kurma durumunda olan sağlık personeli, sıklıkla muayene ya da herhangi bir müdahale sırasında çocuklarla olumlu ya da olumsuz etkileşim yaşar. Çocuklar için her durumda çok da olumlu karşılanmayan hatta bazen az da olsa acı ve ağrı veren müdahaleler sırasında ben-dilini kullanmak çocukla yetişkin arasındaki iletişimi çok daha olumlu hale getirebilecektir. Örneğin, “Tetkiklerinin yapılması için damarından biraz kan almam ve en kısa sürede laboratuvara göndermem gerekiyor. Ancak sen sürekli ağlayıp kolunu hareket ettirdiğinde bunu yapmakta zorlanıyorum, bu duruma üzülüyorum” şeklinde bir açıklama ile çocukla iletişim kurmak onun tepkilerinin daha olumlu hale gelmesini rahatlamasını sağlayabilir.

Ben-dili ile konuşmanın çocuk ve yetişkin üzerindeki etkilerini kısaca şöyle sıralayabiliriz:

- İleten ve iletilen kişiyi rahatlatır.
- Davranış değiştirme sorumluluğunu karşı tarafa verir.
- Kişiyi kendini kötü hissettirmez.
- Aşırı savunmacı yaklaşımın azalmasını sağlar, direnci azaltır.
- Benlik algısını zedelemeyebilir.
- İletişimde ben-dilinin kullanılmasını sağlar.

Sonuç olarak, insan yaşamının temelinde ve ilişkilerinin devam etmesinde iletişim en temel konudur. Çocuklarla etkili ve sağlıklı bir iletişim kurarken mümkün olduğunca onların kendileri gibi olmalarına fırsat vermek gerekmektedir. Karşılarındaki kişilerle özgürce, açık ve

Çocuklarla etkili ve sağlıklı bir iletişim kurarken mümkün olduğunca onların kendileri gibi olmalarına fırsat vermek gerekmektedir. Karşılarındaki kişilerle özgürce, açık ve sağlıklı iletişim kurabilen çocuklar, kendi gelişim potansiyelleri doğrultusunda yaşamlarını mutlu ve başarılı bir biçimde sürdürebileceklerdir.

sağlıklı iletişim kurabilen çocuklar, kendi gelişim potansiyelleri doğrultusunda yaşamlarını mutlu ve başarılı bir biçimde sürdürebileceklerdir. Çocuklara çocuklar gibi düşünmeye çalışarak yaklaşım gösteren tüm yetişkinler, ortam her ne olursa olsun onlarla etkili ve sağlıklı iletişim kurabileceklerdir.

Kaynaklar

Arslanoğlu, İ. (2013). *Sağlıklı İnsan İlişkileri ve Etkili İletişim*. Ankara: Pegem Akademi.

Baykoç, N. (2006). *Hastanede Çocuk ve Genç*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Bee, H. Ve Boyd, D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi (Çev. Okhan Gündüz)*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Çifçi, M. (2001). *Dinleme Eğitimi ve Dinlemeyi Etkileyen Faktörler*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2 (2), 165-177.

Gordon, T. (1999). *E.A.E. Etkili Ana Baba Eğitimi; Aile İletişim Dili*. (Çev. Emel Aksay), İstanbul: Sistem Yayıncılık.

İzğören, A. Ş. (2009). *Dikkat Vücudunuz Konuşuyor*. Ankara: Elma Yayınevi.

Navaro, L. (1998). *Çocuklarla İletişim Nasıl Kurulur? Ana-Baba Okulu İçinde (S. 133-144)*. İstanbul, Remzi Kitabevi.

Özbay, M. (2005). *Bir Dil Becerisi Olarak Dinleme Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Reobuck, C. (2000). *Etkili İletişim*. (Çev. A. C. Akkoyunlu). İstanbul: Doğan Kitapçılık.

Ünal, F. (2014). *Çocuklarla İletişim Kurma*. Abide Güngör Aytar (Ed.), *Etkili İletişim İçinde (S. 68-94)*. Ankara: Hedef Yayıncılık.

Voltan-Acar, N. (1998). *Terapötik İletişim. Kişiler Arası İlişkiler*. Ankara: US-A Yayıncılık.

Yavuzer, H. (2001). *Çocuk Eğitimi El Kitabı. Onikinci Basım*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2001). *İletişim ve Etkili Yaşama Kültürü*. Aytaç Açıkalin, Haluk Yavuzer, Nurgül Yavuzer, Ziya Selçuk (Ed.) *Çocuklarımız İçin Eğitim Sohbetleri İçinde (S. 115-170)*. Ankara. Pegem Yayıncılık.